Ketil Zachariassen

Leder Utredning om et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett

UiT Norges arktiske universitet

Innspill fra Norges museumsforbund: «Førsteutkast til utredning om et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett», (UiT Norges arktiske universitet, 21. august 2026)

Vi viser til publisert førsteutkast til utredning om mulig organisering av et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningspolitikk og urett. Det er positivt at utvalget ber om innspill underveis i prosessen slik at kunnskapsgrunnlaget for den endelige utredningen blir best mulig.

Norges museumsforbund er interesseorganisasjonen for museumspolitisk arbeid og faglig utvikling for museene i hele landet. Vårt innspill er basert på museenes samla samfunnsrolle, oppdrag og praksis.

Urfolks- og minoritetshistorie er en viktig del av museenes samfunnsoppdrag og museene har de senere årene jobbet mye med å løfte frem særlig de samiske museene, samlingene, gjenstander, samt formidling av samisk historie. Museene jobber også med andre minoriteters historie og ikke minst med å implementere dette som et felles ansvar i sektoren. For Norges museumsforbund er det viktig at museene i hele landet har gode rammevilkår for å nettopp være med på å øke kompetansen om og formidlingen av fornorsking og urett. Mange museer har gjennom flere år opparbeidet betydelig kompetanse og faglige ressurser på dette området og vi mener det må understøttes også i det videre arbeidet med og ved et kompetansesenter.

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

Museenes samfunnsoppdrag er omfattende. Det omfatter formidling, forskning, dokumentasjon og forvaltning av betydelige samlinger, gjenstander og kulturhistoriske bygninger. Den immaterielle kulturarven er også en viktig del av oppdraget. Som profesjonelle kunnskapsinstitusjoner er museene derfor sentrale aktører i det videre dokumentasjons- og kunnskapsarbeidet, samtidig som de har en viktig rolle i å formidle innsikt til et bredt publikum, ikke minst barn og unge. De samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske museene ivaretar allerede mange av utfordringene omkring sannhet og forsoning og har erfaringer med å både bygge opp og forvalte kunnskap om samisk kultur, språk og samfunnsliv.

Forutsetninger for etablering av et nasjonalt kompetansesenter

Dersom intensjonene i Stortingets vedtak om oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid skal lykkes, mener Norges museumsforbund at det må det ligge noen prinsipper til grunn også for etableringen av et nasjonalt kompetansesenter.

Et kompetansesenter må ha reell legitimitet hos alle gruppene som er berørt av fornorskningspolitikken. Det er viktig at urfolk og minoriteter selv eier sin egen historie. Forutsetningene for etablering av et kompetansesenter må ivareta dette på en tydelig måte. En må derfor vurdere nøye om en plassering ved Universitetet i Tromsø vil oppnå slik legitimitet, også dersom virksomheten organiseres med desentraliserte fagenheter og regionale knutepunkter tettere på de samiske og de ulike minoritetenes institusjoner og organisasjoner.

Et premiss for et kompetansesenter er at det har tilstrekkelig institusjonell frihet. Dersom kompetansesenteret knyttes til et universitet, mener vi at det kan være problematisk med tanke på å etablere et uavhengig senter som får den nødvendige tilliten. Vi er også bekymret for at det vil ramme prinsippet om autonomi og armlengdes avstand, og skape for store avstander mellom senteret og de miljøene det skal virke for og i. Her kan museene spille en rolle og være viktige medspillere som lavterskel møteplasser for alle, som dialoginstitusjoner og trygge steder å være, lære og oppleve.

Det bør i alle fall vurderes ytterligere hvordan en slik etablering skal oppnå legitimitet i hele landet og hvordan senteret skal jobbe metodisk i dialog mellom eksisterende kompetanse-, forsknings- og formidlingsmiljøer i samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske miljøer i tillegg til de øvrige minoritetsmiljøene.

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

Ansvarsfordeling

Forsoningsarbeidet er først og fremst storsamfunnets ansvar. Ansvaret kan ikke legges på dem som har vært utsatt for fornorskingspolitikk og urett, heller ikke til enkeltinstitusjoner med avgrensa fagfelt. I det videre arbeidet må en derfor også ha som uttalt mål hvordan kompetansesenteret skal bidra til å styrke tilliten til storsamfunnet hos samer, kvener/norskfinner og skogfinner gjennom kloke valg, dialog og medbestemmelse.

Kunnskap som grunnlag for forsoning

Økt kunnskap er en forutsetning for forsoning. Det samme er anerkjennelse av at kunnskapen må bygges opp over tid og i et bredt fagmiljø. Museenes muligheter for forskning, dokumentasjon og formidling innen feltet må derfor styrkes. Kunnskapen må også nå fram til institusjoner, beslutningstakere og befolkningen ellers, slik at den kan bidra til reell endring. Norges museumsforbund mener at museene i Norge i enda større grad kan bidra i dette arbeidet fremover, der de samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske museene allerede besitter en unik kunnskap og erfaring.

Langsiktige prosesser

Forsoning kan ikke reduseres til enkeltstående tiltak, som opprettelse av et kompetansesenter. Det er en langsiktig prosess som krever handling over tid, med ulike perspektiver og stemmer. Offentlige institusjoner må erkjenne sin rolle i fornorskingspolitikken og gjennomgå egen praksis og historie. Norges museumsforbund ønsker å bidra i det videre arbeidet gjennom å fortsette å styrke det museumsfaglige fokuset og samarbeidet mellom museene. Museene er en del av kompetansen og må anerkjennes for det. Sannhet kommer best frem på trygge arenaer og museene oppfattes ofte som slike arenaer for en god del av innbyggerne.

Forsoningsarbeidet må berøre samfunnsstrukturer, rettigheter og institusjonell praksis med et helhetlig perspektiv og etablering av gjensidig tillit som mål. Faggruppen anbefaler at senteret blir en foregangsinstitusjon for flerspråklig formidling, men ikke hvordan dette skal gjøres i samarbeid med allerede eksisterende kunnskapsmiljøer og institusjoner. Skoltesamisk språk og historie synes å være utelatt og her anbefaler vi tett dialog med Ä´vv Skoltesamisk museum/Tana og Varanger museum videre.

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

Samarbeid mellom kunnskaps- og kulturinstitusjoner

Norges museumsforbund er enige i at forsoning må omsettes i konkrete tiltak hos institusjoner som forvalter historie, kunnskap og kulturarv. Her har museene også et ansvar. Samtidig må vi utfordre alle ledd i kunnskapssektoren til et enda tettere samarbeid med museene for å øke kunnskapen om samene som urfolk og om de nasjonale minoritetenes historie. Norges museumsforbund mener det er bra at utvalget foreslår at samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk fagenheter skal forankres i eksisterende kompetansemiljøer og etablere samarbeid med knutepunkter også ved museer. I det videre arbeidet må dette konkretiseres ytterligere slik at museene kan bidra inn i arbeidet med hvordan utfordringer mellom de ulike språkgruppenes interesser skal avveies også i organiseringen.

Regional og lokal forankring

Dokumentasjon og kunnskapsutvikling kan ikke ivaretas gjennom en rent sentralisert modell. Erfaringene varierer betydelig mellom ulike samiske grupper og nasjonale minoriteter, og arbeidet må derfor bygge på regionale og lokale perspektiver, både faglig, organisatorisk og strukturelt. En tydeligere avgrensning der ansvars og rollefordelingen blir reelt ivaretatt regionalt og lokalt, må utredes nærmere.

Museenes rolle i den videre satsingen

Norges museumsforbund mener museenes rolle i det videre arbeidet med etablering av kompetansesenteret og underliggende fagenheter må komme tydeligere frem. Museene har tatt ansvar siden rapporten ble lansert. De samiske, kvenske, skoltesamiske og skogfinske museene, samt Glomdalsmuseet, ser vi som sentrale kunnskapsinstitusjoner i det videre arbeidet. Dersom disse museene skal kunne ivareta denne rollen, må de tilføres tilstrekkelige ressurser til kompetansebygging, dokumentasjon og formidling. Dette er nødvendig for at de norske museer skal kunne ta ansvar i det nasjonale forsoningsarbeidet. Det må derfor ligge muligheter for samspill og samarbeid i prosjekter på tvers av institusjoner fremover og ikke minst tilgjengelige virkemidler til å få dette til.

Oppsummering

De samiske museene må være premissgivere og aktører i en fremtidig samisk fagenhet og kan bidra inn med kompetanse og praksis på feltet. Tilsvarende gjelder kvener/norskfinske, skogfinske, skoltesamiske, romer og romani interesser i øvrige fagenheter.

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

Skal forsoningsarbeidet lykkes, må kunnskapen styrkes både i sivilsamfunnet og blant beslutningstakere. Det krever en bred og langsiktig innsats der forskning, dokumentasjon, formidling og dialog går på tvers av institusjoner og minoritetsgrupper. Her mener Norges museumsforbund at våre medlemsmuseer kan bidra til at både forsoningsarbeidet og etableringen av et kompetansesenter kan lykkes. Etablering ved en så tydelig norsk institusjon som UiT Norges arktiske universitet byr på utfordringer med tilliten hos de som har blitt utsatt for urett og fornorsking.

Norges museumsforbund mener det må uttrykkes tydeligere hvordan etableringen av et kompetansesenter skal bidra til at forsoningsarbeidet kan utvikles videre i samspillet mellom dette senteret og allerede eksisterende kunnskaps – og formidlingsmiljøer uten at det etableres nye utfordringer.

Oslo, 15. september 2026

Ole Aastad Bråten (sign.)

styreleder

Hanne K. Jakhelln (sign.)

generalsekretær

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866